

Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Zpráva o zahraniční služební cestě

Jméno: Mgr. Eva Kuminková, Ph.D.

Datum cesty: 15. – 23. 10. 2017

Místo konání cesty: Washington, New York – USA

V říjnu letošního roku jsem uskutečnila zahraniční pracovní cestu do Spojených států americký, kde jsem se zúčastnila třídní konference a třídního post-konferenčního programu ICME – International Committee for Museums and Collections of Ethnography (Mezinárodní komise pro etnografická muzea a sbírky). Ústředním tématem konference byly **migrace, domov a sounáležitost**. Jelikož téma identity a sounáležitosti bylo jedním z hlavních témat mé doktorské práce a je také leitmotivem budování a fungování Valašského muzea v přírodě od jeho založení v roce 1925, přihlásila jsem se na konferenci s příspěvkem s názvem ***Museum and Identity: Story of a Tradition Keeper (Muzeum a identita: Příběh ochránce tradic)***. V tomto příspěvku jsem nejprve nastínila historicko-společenské podmínky vzniku Valašského muzea v přírodě, a dále podněty a motivace pro jeho založení včetně organizace národopisné slavnosti 1. Valašský rok, která položila základ folklorismu na Valašsku a přisoudila muzeu významnou roli symbolu valašské kultury a zdroje identity obyvatel regionu. V další části příspěvku jsem zhodnotila vývoj vztahu muzea a jeho návštěvníků, především jsem se zaměřila na místní obyvatele, jejichž vztah k této instituci je výjimečný. Důležitou součástí mé přednášky byla analýza reálných dopadů existence muzea na vývoj tradiční lidové kultury v regionu.

Samotná třídní **konference se uskutečnila v Národním muzeu amerických Indiánů ve Washingtonu (17.-19. října)**. Byla rozdělena do několika tematických bloků. První blok nazvaný ***Muzeologie a výzkum*** se zaměřil na analýzu role a práce etnografických muzeí. Zařazené referáty byly především teoreticky laděné, s přesahem k praktickým příkladům konkrétních muzeí. Za zmínku stojí například referát Angličanky Katy Bunning *Kulturně-specifická Muzea a národní příběhy: Kdo vlastní rasovou minulost?* Zabývala se konceptem kulturně-specifických muzeí, který označila za „bělošský“ koncept, jelikož ve skutečnosti jsou všechna muzea kulturně-specifická. Jako příklad použila Národní muzeum afro-americké historie a kultury ve Washingtonu, jehož

otevření stimulovalo řadu palčivých otázek a vyvolalo různé reakce včetně úvahy, že muzeum může být vnímáno jako politická platforma pro potenciální separatistické cíle. Autorka příspěvku v závěru dospěla k tezi, že rasovou historii vlastníme skutečně všichni. Mezi další zajímavé příspěvky patřil referát *Migrace, domov a sounáležitost a jejich reprezentace v amerických muzeích: Co je nového pod sluncem?* Příspěvek rozebíral dopad migrace z Evropy do Spojených států. Dnes takovou masovou migraci v evropském kontextu nazýváme utečenectvím či uprchlictvím. Na počátku 20. let 20. století byly výstavy s etnickou tematikou organizovány především samotnými menšinami, které si uchovávaly zbytky své národní identity, zatímco se nořily do pomyslného amerického *tavícího kotlíku*. Problematikou státní a lokální historie se v současnosti zabývá organizace The American Association for State and Local History (AASLH). Problematikou Afroameričanů se zabývá The Balch Institute for Ethnic Studies při University of Pennsylvania.

Příspěvek *Museums in the Age of Mobility* se zamýšlel nad tím, jak antropologie v muzeu svádí dohromady experty z různých koutů světa a skrze muzeální vyjádření přemostuje jazykové bariéry. Turecký referát *Connecting with Immigrant Families through Museum's Parent involvement programs* představil specifický příklad toho, že imigranti se často bojí chodit do muzeí v nových zemích, kam se přestěhovali. Domnívají se, že tato muzea nejsou o nich a nejsou ani pro ně, což představuje výzvu především pro muzejní marketing. Kadriye Tezcan-Akmehmet referovala o práci s rodinami s dětmi a vědomém dělení odpovědnosti za vzdělání dětí mezi školou a rodiči.

Druhý blok příspěvků reflektoval **analýzu sbírek**. Sbírký jsou důležitou součástí identity etnografických muzeí. Etnografická muzea byla nucena postavit se čelem k problémům vyplývajícím z post-kolonialismu a postmodernismu. Kolem etnografických sbírek se objevuje řada kontroverzí, ale také spousta nových nápadů, jak tyto sbírky interpretovat v novém sociálním a historickém prostředí.

Mezi příspěvky tohoto bloku mě zaujal referát Kayte McSweeney z Britského muzea (British Museum). Podle ní Britské muzeum vůbec nepřipomíná místo, které by se dalo nazývat domovem. Muzeum navštěvují především příslušníci střední třídy, absolventi univerzit a zahraniční turisté. Aby přiblížili muzeum dalším skupinám obyvatel, především etnickým menšinám, jejichž kultura je v muzeu bohatě zastoupena, zrealizovalo muzeum projekt s názvem *Object Journey – Cesta předmětu*. Cílem projektu bylo zkoumat předměty ve spolupráci s příslušníky dané skupiny. Za tímto účelem bylo

osloveno několik vybraných Somálců. Jedná se o skupinu, se kterou má britská společnost velmi komplikovaný vztah a spojuje si s ní řadu negativních stereotypů (Džihád – muslimové – Afričané). Oslovení Somálci byli velmi překvapení a kladli řadu otázek – proč právě oni, proč teď? Divili se, proč muzeum nemá odborníka na somálskou kulturu, když vlastní 800 somálských předmětů a proč pouze 3 předměty z 800 jsou vystaveny. V průběhu projektu se v muzeu začali cítit více doma, nicméně vítězil také pocit, že oni muzeu dávají víc, než od něj dostávají. Vadilo jim například, že ke sbírce mají přístup pouze, když jim to pracovníci dovolí, ne kdykoliv. Za svou pomoc očekávali také odměnu. Muzeum vnímali jako formální hlas, zatímco svůj vlastní hlas považovali za neformální. Z principu stále předpokládali, že to, co říká muzeum, má větší váhu, než co řeknou oni. Ačkoliv měli o zkoumaných předmětech mnohonásobně větší znalosti, než pracovníci muzea, neustále je zpochybňovali a ověřovali je u ostatních členů komunity (např. je moje matka dostatečně důvěryhodný zdroj informací?)

Třetí blok příspěvků byl nazván **Inkluzivní muzeum**. Zaměření bloku vycházelo z celosvětové otázky *pro koho muzea pracují, sbírají a vystavují předměty*. Zapojení cílových skupin přímo do práce muzeí je v řadě institucí dnes již pevnou součástí jejich fungování. Tento blok tedy nabídl srovnání různých příkladů praktických i teoretických zkušeností muzeí, které jsou kulturně a sociálně inkluzivní. Do této sekce byl zařazen také můj příspěvek.

Regina Faden představila specifický příklad muzea v přírodě Historic St. Mary's City v Marylandu. Jedná se o koloniální muzeum, které interpretuje bělošskou, indiánskou a černošskou historii. Velký důraz je kladen především na nepohodlný život černochoů (např. Southern Discomfort Tour). V minulosti ač prezentujíc vnější i vnitřní migraci, nebylo toto muzeum vždy vnímáno jako místo, které spravedlivě reprezentuje všechny skupiny obyvatel. V současnosti se muzeum snaží stát mnohem inkluzivnějším a oslovuje indiánské a černošské komunity, aby samy určily, jaké příběhy bude muzeum vyprávět.

Domenico Sergi prezentoval neobvyklý počín záchrany imigrantské lodi, která chátrala na pobřeží Itálie. V roce 2013 byla zachráněna, jako předmět se silným příběhem, otázkou však bylo, kdo má tento předmět interpretovat? Práce se ujali dobrovolníci ze tří neziskových organizací, přizváni byli také sami migranti. Ti poté, co dostali jídlo a prohlédli si loď, měli každý napsat 100 slov, které je při pohledu na tento předmět napadly. Tento příklad byl dokladem systematické práce muzea se skupinami uprchlíků

a role muzea v procesu formování jejich nového pocitu sounáležitosti s místem, kde nyní žijí.

Na podobné téma hovořil také György Szeljak z Etnografického muzea v Budapešti. Zde se muzejníci rozhodli sbírat odpadky a věci zanechané v uprchlických táborech. Tyto předměty (dopisy, doklady, hygienické potřeby a jiné) vypovídají o strategiích přežití uprchlíků na cestě za novým domovem. Z posbíraných předmětů byla připravena výstava, která vzbudila rozporuplné reakce. Muzeum pak vyzvalo návštěvníky, aby přemýšleli, co by si oni vzali na takovou cestu, kdyby navždy opouštěli svůj domov.

Poslední tematický blok se zabýval otázkou **repatriace** předmětů kulturní hodnoty a lidských ostatků z muzeí jejich původním vlastníkům. S touto problematikou se v praxi setkávají především v Americe (zde se jedná o artefakty a ostatky domorodých obyvatel obou amerických kontinentů, ale i zámořských etnik). O evropské zkušenosti z projektu s názvem *Bååstede – návrat laponského kulturního dědictví* – pojednávaly dva referáty z Norska. Jedním z dotčených muzeí je muzeum v přírodě Norsk Folkemuseum v Oslu, které se se zástupci laponské komunity (Saami) dohodli, že 50% předmětů ze svých sbírek vrátí zpět a 50% si nechá a bude dále prezentovat. Rozdělení sbírky pak muzejní pracovníci připravovali společně s Laponci.

Ačkoliv konference nebyla navázána přímo na problematiku lidové kultury, jak ji konzervativním způsobem prezentujeme v českých muzeích, nabídla velké množství nových přístupů a inspirace, které jsou využitelné také v našich podmínkách. Hlavním přínosem bylo srovnání různých přístupů k začlenění samotného návštěvníka nebo potenciálního návštěvníka do procesu tvorby muzea. Nejsilnějším pocitem z uvedených referátů a především z muzeí navštívených ve Washingtonu a v New Yorku bylo naprosto systematické zapojování dotčených komunit do interpretace sbírkových předmětů a do přípravy výstav i stálých expozic.

Nejlepším příkladem této praxe bylo samotné **Národní muzeum amerických Indiánů** (NMAI). Jeho budova i její okolí byly naprojektovány tak, aby odrážely nejrůznější aspekty kosmologie a způsobu života domorodých komunit napříč Severní i Jižní Amerikou. U jedné ze stálých expozic byli v každém sektoru věnovaném jinému indiánskému kmeni jmenovitě představeni tzv. *partneři* – osoby, které se podílely na tvorbě dané expozice. Kromě jmen a fotografií jim byly ve výstavě věnovány také krátké osobní medailony. Z každého kmene to bylo nejméně pět osob různého věku.

V Národním muzeum amerických Indiánů jsem navštívila expozice:

Our Universes: Traditional Knowledge Shapes Our World (Naše vesmíry: Jak tradiční vědomosti formují náš svět)

Nation to Nation: Treaties Between the United States and American Indian Nations (Národ národu: Smlouvy mezi Spojenými státy a indiánskými národy)

Patriot Nations: Native Americans in Our Nation's Armed Forces (Vlastenecké národy: Domorodí Američané v ozbrojených silách našeho národa)

Absolvovala jsem také komentovanou prohlídku muzea, kterou vedla Indiánka z kmene Chickasaw s českými kořeny. Při prohlídce představovala všeobecné fenomény na konkrétních příkladech svého i jiných indiánských národů s využitím názorných trojrozměrných pomůcek. V rámci zbylého času ve Washingtonu jsem navštívila také nové **Národní muzeum africko-americké historie a kultury** a krátce jsem nahlédla do **Národního muzea letectví aeronautiky**, které obě stejně jako NMAI patří do komplexu muzeí Smithsonian – největší muzejní instituce na světě.

Po ukončení programu ve Washingtonu jsme se přesunuli do New Yorku, kde po tři dny probíhal **post-konferenční program** zaměřený na muzea s tematikou migrace. V rámci něho jsme navštívili a absolvovali komentovanou prohlídku **newyorské pobočky NMAI**, lodí jsme se poté přepravili na **Ellis Island** – místo kam vedly kroky dvanácti milionů migrantů mezi lety 1892 to 1954. V současné době je místo, kde probíhaly veškeré imigrační kontroly včetně lékařských prohlídek, přeměněno v rozsáhlé muzeum pojednávající o problematice imigrace skrze různé perspektivy od důvodů, proč lidé opouštěli své domovy a vydávali se do zámoří, přes jejich různorodé zkušenosti se samotnou přepravou do USA, až po uplatnění v nové zemi a úspěšnou či méně úspěšnou asimilaci. Expozice obsahovaly řadu lidských příběhů i výstavku artefaktů, které si migranti s sebou přivezli a uchovávali ve svých rodinách. Centrální zážitek si návštěvník odnáší ze samotných prostor, které vyprávějí vlastní příběh prvních vjemů a zkušeností osob, které přijímacím zařízením prošly.

Celý jeden den byl věnován cestě do sousedního státu Connecticut, kde jsme navštívili Mashantucket Pequot Museum and Research Center – **Muzeum Pequotů**. Jedná se o kmenové muzeum, které se nachází na území indiánské rezervace západních Pequotů. Muzeum bylo vystavěno ze zisků z provozování kasina a slouží jak místní komunitě, tak návštěvníkům odjinud. Jedná se o největší indiánské muzeum na území USA vlastněné a provozované samotnými Indiány. Kromě statických, nicméně poutavých expozic zobrazujících pohnutou historii národa obsahuje muzeum také repliku celé indiánské

vesnice v životní velikosti. Presentace indiánských obydlí je zachycena od 16. století, kdy začalo docházet k intenzivnímu kontaktu s Evropany, přes postupné přizpůsobení bydlení v souladu s koloniálními zvyklostmi až expozici mobilního domu – typického indiánského obydlí druhé poloviny 20. století. Velká část muzea byla věnována také současnosti – zachycovala současný život kmene, výtvarné umění vycházející z místních tradic i výstavu portrétů současných členů kmene. Takto rozsáhlé a hluboké propojení minulosti, tradičního života Pequotů, jejich složitého kontaktu a soužití s kolonisty a později s Američany, v souvislosti s příběhem jejich boje o znovu uznání autonomního postavení Pequotského národa a s vyličením současné podoby kmenového života umožňuje návštěvníkovi, který má dostatek času a chuti objevovat, do hloubky pochopit dějiny a osud konkrétního indiánského kmene. Tímto muzeem nás provedl vedoucí oddělení edukace.

V New Yorku jsme dále navštívili **Africké pohřebiště** (African Burial Ground) – národní památku na Manhattanu, kde byli mezi lety 1690s a 1794 pohřbíváni svobodní i zotročení černoši. Pohřebiště bylo objeveno během konstrukčních prací v roce 1991 a nyní je zde umístěn rozsáhlý památník. Druhým navštíveným muzeem bylo **Muzeum na Eldridge Street** – velká synagoga, která dříve tvořila centrální duchovní bod početného židovského města v jižním cípu Manhattanu. Nyní se nalézá osamocená uprostřed čínské čtvrti, která v průběhu 20. století přirozeně vystřídala židovskou, a to díky odlivu židovských obyvatel do ostatních oblastí USA. Synagoga byla plně rekonstruována z havarijního stavu a v současnosti ji udržuje židovská obec. Muzeum představuje především historii a renovaci objektu. Poutavá komentovaná prohlídka, kterou jsme absolvovali, dává nahlédnout do života židovské obce a poukazuje na zásadní význam, který stavba pro místní Židy měla nejen jako duchovní stánek, ale také jako důležitý symbol jejich identity.

Konference Migrace, domov a sounáležitost i navazující post-konferenční program byly plně zaměřeny na toto téma z pohledu etnologie a antropologie. Účast na ní mi umožnila navštívit nové typy muzeí, které zpracovávají etnická témata neobvyklými způsoby. Cesta mě inspirovala také k zamyšlení nad tím, jak naše vlastní muzeum reprezentuje místní společenství, jejichž minulost znázorňuje, jakým způsobem komunikujeme se zdrojovými komunitami, ale i s našimi návštěvníky, jaké rezervy v prezentaci etnických témat (Romové, Židé...) a současnosti máme, a jakým způsobem s nimi můžeme v budoucnu pracovat. Na druhou stranu jsem si uvědomila, že právě sounáležitost a

domov jsou centrální témata, která Valašské muzeum v přírodě charakterizují a se kterými je potřeba nadále počítat a rozvíjet je směrem k návštěvníkům i k místním obyvatelům.